

De pest is een kroniek van een kuststad in de greep van een dodelijke ziekte. De slachtoffers sterven een snelle en vreselijke dood, en als gevolg van de quarantaine worden de andere inwoners geplaagd door gevoelens van angst en claustrofobie. Het is een meeslepende vertelling over moed en vastberadenheid en de broosheid van het menselijk bestaan.

Albert Camus (1913-1960) groeide op in een arme wijk in Algiers, studeerde filosofie en werd later journalist. In 1957 werd hij uitgeroepen tot winnaar van de Nobelprijs voor de Literatuur. Drie jaar later kwam hij om bij een auto-ongeluk. In de romans van Albert Camus wordt het absurde van de twintigste-eeuwse samenleving afgezet tegen een persoonlijke moraal van vriendschap en menselijkheid. Een of meer personages worden steevast door de loop van de gebeurtenissen, nooit uit eigen vrije wil, schuldig aan een misdaad. *De vreemdeling*, *De pest* en *De val* zijn de bekendste werken van Camus, en worden nog steeds veel gelezen en besproken.

ALBERT CAMUS BIJ DE BEZIGE BIJ

De vreemdeling

De pest

De val

De gelukkige dood

De eerste man

Albert Camus

De pest

Vertaald door Jan Pieter van der Sterre

2019

DE BEZIGE BIJ

AMSTERDAM

De Nederlandse uitgave kwam tot stand mede dankzij een
financiële bijdrage van de Europese Gemeenschap.

Copyright © 1947 Gallimard, Parijs
Copyright Nederlandse vertaling © 1992, 2004, 2019
Jan Pieter van der Sterre
Eerste uitgave in andere Nederlandse vertaling
De Bezige Bij 1948
Eerste druk 1992
Twaalfde druk 2019
Oorspronkelijke titel *La peste*
Oorspronkelijke uitgever Gallimard, Parijs
Omslagontwerp Pankra
Foto auteur Hollandse Hoogte
Vormgeving binnenwerk CeevanWee, Amsterdam
Druk Bariet Ten Brink, Meppel
ISBN 978 94 031 4920 2
NUR 302

debezigebij.nl

De ene soort gevangenisstraf uitbeelden via de andere
is even zinvol als iets bestaands uitbeelden door iets wat
niet bestaat.

DANIEL DEFOE

I

De merkwaardige gebeurtenissen die in deze kroniek worden beschreven, vonden plaats in 194., in Oran. Algemeen wordt gedacht dat ze daar niet hoorden. Het waren namelijk nogal ongewone gebeurtenissen, terwijl Oran op het eerste gezicht een gewone stad is, een doorsnee Franse prefectuur aan de Algerijnse kust.

De stad zelf is lelijk, dat kan niemand ontkennen. Er heerst rust, die het moeilijk maakt in één oogopslag te zien wat het verschil is tussen deze stad en zoveel andere handelssteden waar ook ter wereld. Hoe kun je een goed idee krijgen van een stad zonder duiven, zonder bomen en zonder tuinen, een stad waar je geen klapwiekende vleugels en ruisende bladeren hoort, kortom een oninteressante plek? De wisseling van de seizoenen valt uitsluitend af te lezen aan de hemel. Dat de lente in aantocht is, kun je alleen voelen aan de lucht en zien aan de manden met bloemen die de verkopertjes aan de rand van de stad halen: hier wordt het voorjaar op de markten verkocht. 's Zomers brandt de zon op de te droge huizen en ligt er een grijze aslaag over de muren; dan is er alleen nog leven mogelijk achter de dichte luiken. In de herfst daarentegen stroomt er een dikke laag modder door de straten. Mooie dagen zijn er alleen in de winter.

Een prettige manier om kennis te maken met een stad is kijken hoe de mensen er werken, hoe ze er liefhebben, hoe ze er sterven. Misschien komt het door het klimaat, maar in ons stadje vormt dat één geheel, gebeurt alles op dezelfde manier: heftig en achteloos. Dat wil zeggen dat de mensen zich hier vervelen en ernaar streven gewoontes aan te kweken. Onze stadgenoten werken hard, maar enkel en alleen om rijk te worden. Ze zijn vooral geïnteresseerd in het zakenleven en houden zich naar eigen zeggen vooral bezig met handeldrijven. Uiteraard gaan ze eenvoudige genoegens als vrouwen, de bioscoop en zwemmen in zee niet uit de weg. Maar ze zijn zo verstandig die pleziertjes te reserveren voor de zaterdagavond en de zondag. De andere dagen van de week proberen ze veel geld te verdienen. 's Avonds, als ze van kantoor komen, verzamelen ze zich op een vaste tijd in de cafés, wandelen over steeds dezelfde brede straat of gaan op hun balkon zitten. De jongeren willen graag korte, heftige pleziertjes, terwijl de ouderen niets kwalijkers doen dan uit eten gaan met vrienden, jeu de boules spelen of voor grof geld kaarten in clubs.

Nu zal er vast wel iemand zeggen dat dit niet typisch is voor onze stad en dat eigenlijk al onze tijdgenoten zo zijn. Dat klopt, het is vandaag de dag de gewoonste zaak van de wereld om van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat aan het werk te zijn en vervolgens te besluiten de rest van je leven te verdoen met kaarten, cafébezoek of kletsen. Maar er zijn steden en landen waar de mensen zo nu en dan het vermoeden hebben dat er meer is. Niet dat hun leven daardoor in het algemeen verandert, maar het vermoeden is er geweest, en dat alleen al is

winst. Oran daarentegen is blijkbaar een stad zonder vermoedens, en dus een volstrekt moderne stad. Daarom is het niet nodig uitgebreid in te gaan op onze manier van liefhebben. Mannen en vrouwen verrichten de zogeheten liefdesdaad hartstochtelijk en snel, of ze maken er een lang, onveranderlijk ritueel van. Tussen die twee uitersten bestaat vaak geen middenweg. Ook dat is niet bijzonder. In Oran hebben de bewoners net als elders zo weinig tijd en denken zo weinig na, dat ze van elkaar houden omdat het moet en zonder het te weten.

Wel bijzonder aan onze stad is dat sterven er problematisch kan zijn. 'Problematisch' is overigens niet het juiste woord, 'onaangenaam' komt dichterbij. Ziek zijn is nooit prettig, maar er zijn steden en landen die je helpen als je ziek bent, waar je je in zekere zin kunt laten gaan. Een zieke heeft behoefte aan vriendelijkheid, wil graag iets om op terug te vallen, dat spreekt vanzelf. Maar in Oran vraagt alles om een goede gezondheid: de sterke klimaatwisselingen, de belangrijke zakelijke beslissingen die er worden genomen, de weinig inspirerende omgeving, de snel vallende schemering en het uitgaansleven. Wie ziek is voelt zich er heel alleen. En denk dan eens aan de stervenden achter honderden muren waarin de hitte knettert; zij zitten in de val terwijl op hetzelfde moment de hele bevolking, per telefoon en in de cafés, palavert over wissels, disconto en cognossementen. In zo'n onvriendelijke omgeving wordt doodgaan, zelfs doodgaan op een moderne manier, extra onaangenaam, dat valt te begrijpen.

Deze summier informatie is wellicht voldoende om een idee te geven van onze stad. Intussen moeten we niets overdrijven. Het bovenstaande betreft de banale

kant van de stad en van het leven, maar de mensen komen hun dagen hier probleemloos door zodra ze gewoontes hebben. En aangezien onze stad gewoontevorming stimuleert, kunnen we stellen dat alles naar omstandigheden klopt. Alles bij elkaar is het leven zeker niet zeer opwindend, maar we kennen in elk geval geen ongeregelde heden. En onze vrijmoedige, sympathieke, actieve bevolking heeft bij reizigers altijd veel respect afgedwongen. Uiteindelijk maakt deze weinig schilderachtige stad, zonder groen en zonder ziel, een rustige indruk, en vroeg of laat dommelt iedereen er in. Maar eerlijkheidshalve moet hieraan worden toegevoegd dat Oran genesteld is in een uniek landschap. Het ligt midden op een kaal plateau, omringd door schitterende heuvels, aan een perfect gevormde baai. Alleen is het misschien jammer dat de stad met de rug naar die baai werd gebouwd, waardoor de zee niet te zien is, zodat je er altijd naar op zoek moet.

Op dit punt aangeland, zal eenieder grif moeten toegeven dat onze stadgenoten onmogelijk voorbereid konden zijn op de incidenten die in de lente van dat jaar plaatsvonden en die, zoals we ons later realiseerden, in zekere zin de voorboden waren van de ernstige gebeurtenissen waarover deze kroniek wil verhalen. Op sommigen zullen deze feiten volstrekt logisch overkomen, op anderen daarentegen onwaarschijnlijk. Maar tenslotte kan een kroniekschrijver geen rekening houden met die tegenstrijdigheden. Hij hoeft alleen maar te zeggen: 'Het is zo gebeurd', als hij weet dat iets inderdaad zo gebeurd is, dat het leven van een hele bevolking erdoor is beïnvloed, en dat er dus duizenden getuigen

zijn die het diep in hun hart zullen waarden dat de waarheid wordt gezegd.

De verteller, van wie de lezer in elk geval te zijner tijd de naam zal weten, zou overigens nauwelijks de juiste persoon zijn om een dergelijk karwei te ondernemen als hij niet toevallig een bepaald aantal uitspraken had kunnen vergaren en als hij onder druk van de omstandigheden niet betrokken was geraakt bij alles wat hij van plan is te vertellen. Dat is de rechtvaardiging voor zijn optreden als geschiedschrijver. Een geschiedschrijver, zelfs als hij een amateur is, moet altijd schriftelijke bronnen hebben, dat spreekt vanzelf. De verteller van deze geschiedenis beschikt daar dus ook over: in de eerste plaats is er zijn eigen ooggetuigenverslag, vervolgens dat van de anderen, aangezien alle personen in deze kroniek hem door zijn rol in vertrouwen namen, en ten slotte zijn er de teksten die hij uiteindelijk in handen kreeg. Hij is van plan die naar eigen smaak en goeddunken te gebruiken. Ook is hij van plan... Maar misschien wordt het tijd een eind te maken aan deze uitleg en omzichtig taal en met het verhaal zelf te beginnen. Het verslag van de eerste dagen vereist enige zorgvuldigheid.

Op de ochtend van de zestiende april liep dokter Bernard Rieux zijn spreekkamer uit en zag midden op de overloop een dode rat liggen. Hij schoof het beest meteen opzij, zonder erbij na te denken, en liep de trap af. Maar eenmaal op straat realiseerde hij zich dat die rat er niet hoorde en ging hij terug om de conciërge te waarschuwen. Pas toen hij de reactie van de oude meneer Michel zag, drong het tot hem door hoe ongewoon zijn ontdekking was. Hijzelf had het alleen maar vreemd gevonden, een dode rat in huis, maar voor de conciërge was het niet minder dan een schandaal. Hij stelde met nadruk: in dit huis zijn geen ratten. De dokter kon dan wel volhouden dat er een op de overloop van de eerste verdieping lag, waarschijnlijk een dode, Michel hield voet bij stuk: er waren geen ratten in huis, dus moest het beest van buitenaf binnengebracht zijn. Kortom, een kwajongensstreek.

Diezelfde avond stond Bernard Rieux in de gang naar zijn sleutels te zoeken voordat hij de trap op liep naar zijn appartement, toen hij in het donker aan het einde van de gang een dikke rat tevoorschijn zag komen, onvast op zijn poten en met een natte vacht. Het beest bleef staan, leek zijn evenwicht te zoeken, liep op de dokter toe, bleef weer staan, draaide zich zacht piepend om en viel ten slotte neer. Uit de halfopen bek

kwam wat bloed. De dokter stond even naar het beest te kijken en liep toen door naar boven.

Zijn gedachten waren niet bij de rat. Het uitgespuwde bloed herinnerde hem aan zijn persoonlijke problemen: zijn vrouw was al een jaar ziek en zou de volgende dag naar een herstellingsoord in de bergen vertrekken. Toen hij binnenkwam, lag ze in hun slaapkamer op bed, zoals hij haar gevraagd had te doen, om krachten te sparen voor de reis. Ze glimlachte hem toe.

‘Ik voel me uitstekend,’ zei ze.

Haar gezicht werd verlicht door het bedlampje. Voor Rieux was dat dertigjarige gezicht, ondanks de sporen van de ziekte, nog steeds jong, misschien door de glimlach die al het andere deed vergeten.

‘Slaap maar als je kunt,’ zei hij. ‘De zuster komt morgen om elf uur en tegen twaalfen breng ik je naar de trein.’

Haar voorhoofd was wat klam toen hij het kuste. De glimlach vergezelde hem tot aan de deur.

De volgende dag, zeventien april, om acht uur, hield de conciërge de dokter staande. Hij had drie dode ratten midden in de gang gevonden en legde de schuld bij flauwe grappenmakers. Waarschijnlijk waren ze met grote vallen gevangen want ze zaten onder het bloed. De conciërge had de beesten bij de poten gepakt en er een tijdje mee voor de deur gestaan, in de verwachting dat de schuldigen zich dan wel zouden verraden door een of andere spottende opmerking, maar niets daarvan.

‘Ik krijg ze wel hoor,’ zei meneer Michel, ‘dat stelletje!’

Nieuwsgierig geworden, besloot Rieux zijn ronde te

beginnen in de buitenwijken waar zijn armste patiënten woonden. Daar werd het vuilnis later opgehaald, en in de rechte, stoffige straten van die wijk reed zijn auto vlak langs dozen afval die op de stoeprand stonden. In een van de straten waar hij doorheen reed, telde de dokter meer dan tien ratten die op het groenteafval en de vuile lappen waren gegooid.

De eerste patiënt die hij bezocht, lag in een kamer die uitzag op de straat en tegelijk als slaap- en eetkamer werd gebruikt. Het was een oude Spanjaard met een hard, doorgroefd gezicht. Op de deken voor hem stonden twee pannen met erwten. De man leed al jarenlang aan astma. Toen de dokter binnenkwam zat hij half overeind in bed en liet zich achterovervallen in een poging zijn reutelende adem terug te krijgen. Zijn vrouw kwam aanlopen met een kom.

‘Ze komen tevoorschijn hè, dokter,’ zei hij terwijl hij de injectie kreeg, ‘hebt u het gezien?’

‘Ja,’ zei de vrouw, ‘de buurman heeft er drie opge-raapt.’

De oude man wreef zich in zijn handen.

‘Ze komen tevoorschijn, je ziet ze in alle vuilnisbakken, ’t is de honger!’

Vervolgens kon Rieux zonder moeite vaststellen dat in de hele wijk de ratten het gesprek van de dag waren. Na zijn visites ging hij weer naar huis.

‘Er ligt een telegram voor u boven,’ zei Michel.

De dokter vroeg of hij nog nieuwe ratten had gezien.

‘O nee!’ zei de conciërge, ‘ik lig op de loer, dat begrijpt u. Dan durven ze niet, die rotzakken.’

Rieux las in het telegram dat zijn moeder de volgende dag zou komen om het huishouden te doen voor

haar zoon zolang de zieke weg was. Toen de dokter zijn appartement binnenstapte, was de verpleegster er al. Rieux zag dat zijn vrouw klaarstond, in mantelpak en opgemaakt, en zei glimlachend: 'Goed zo, uitstekend.'

Korte tijd later, op het station, installeerde hij haar in het slaaprijtuig. Ze keek rond in de coupé.

'Dit is toch veel te duur voor ons?'

'Het moet,' zei Rieux.

'Wat is er toch met al die ratten?'

'Ik weet het niet. 't Is eigenaardig, maar het zal wel overgaan.'

Toen vroeg hij haar snel hem te vergeven, hij had beter op haar moeten letten en vond dat hij haar schromelijk had verwaarloosd. Ze schudde haar hoofd, als om hem tot zwijgen te brengen. Maar hij vervolgde: 'Alles zal beter gaan als je terug bent. Dan beginnen we opnieuw.'

'Ja,' zei ze, met glanzende ogen, 'dan beginnen we opnieuw.'

Het volgende moment draaide ze zich om en keek door het raam. Op het perron botsten de mensen in hun haast tegen elkaar op. Het sissen van de locomotief was tot in de coupé te horen. Hij riep haar en toen ze zich omdraaide zag hij dat haar gezicht nat was van tranen.

'Niet huilen,' zei hij zachtjes.

Ze glimlachte, een tikkeltje verkramp, door haar tranen heen. Daarna haalde ze diep adem: 'Ga maar, alles komt in orde.'

Hij drukte haar tegen zich aan, en even later, op het perron, zag hij aan de andere kant van de ruit alleen nog haar glimlach.

‘Zorg alsjeblieft goed voor jezelf,’ zei hij.

Maar ze kon hem niet verstaan.

Bij de uitgang, op het perron, liep Rieux de rechter van instructie tegen het lijf, Othon, die zijn zoontje bij de hand hield. De dokter vroeg of hij op reis ging. De lange, donkere Othon leek half op wat vroeger een man van de wereld werd genoemd, half op een doodbidder. Hij antwoordde vriendelijk maar kortaf: ‘Ik sta te wachten op mijn echtgenote, die mijn familie met een bezoekje heeft vereerd.’

De locomotief floot.

‘Die ratten...,’ zei de rechter.

Rieux wilde nog naar de trein lopen, maar draaide zich weer om naar de uitgang en zei: ‘Ach, dat stelt niets voor.’

Het enige dat hem van dat ogenblik bijbleef, was een spoorwegaarbeider die langsliep met een kist vol dode ratten onder zijn arm.

Diezelfde middag ontving Rieux aan het begin van zijn spreekuur een jongeman, een journalist, die ’s ochtends ook al langs was geweest, hoorde hij. Hij heette Raymond Rambert, was klein van stuk, had brede schouders, een vastberaden gezicht met heldere, intelligente ogen, ging sportief gekleed en maakte de indruk positief in het leven te staan. Hij kwam direct ter zake: voor een Parijse krant deed hij een onderzoek naar de levensomstandigheden van de Noord-Afrikanen. Momenteel zocht hij informatie over hun gezondheidstoestand. Rieux zei dat daar wel het een en ander aan schortte. Maar voordat hij verderging, wilde hij weten of de journalist de waarheid kon schrijven.

‘Jazeker,’ zei de ander.

‘Ik bedoel, kunt u onbeperkt kritiek uiten?’

‘Niet onbeperkt, nee. Maar ik neem aan dat daar geen reden voor is.’

Rieux zei vriendelijk dat er voor dergelijke kritiek inderdaad geen reden was, maar dat hij door die vraag alleen te weten wilde komen of Rambert de volle waarheid kon schrijven of niet.

‘Ik accepteer alleen volledige opening van zaken en zal u dan ook niet aan informatie helpen voor uw verhaal.’

‘Dat zijn de woorden van Saint-Just,’ zei de journalist glimlachend.

Zonder zijn stem te verheffen zei Rieux dat hij dat niet wist; het waren de woorden van iemand die genoeg heeft van de wereld waarin hij leeft, maar wel gesteld is op zijn medemens en besloten heeft van zijn kant onrecht en concessies niet te tolereren. Rambert zat met zijn hoofd tussen zijn schouders getrokken naar de dokter te kijken.

‘Ik geloof dat ik u begrijp,’ zei hij ten slotte. Hij stond op.

De dokter liep met hem mee naar de deur: ‘Prettig dat u het zo opvat.’

Rambert leek ongeduldig: ‘Ja,’ zei hij, ‘ik begrijp het, het spijt me dat ik u gestoord heb.’

De dokter drukte hem de hand en zei dat hij een mooi stuk zou kunnen schrijven over de grote aantallen dode ratten die op dat moment in de stad werden gevonden.

‘Aha,’ riep Rambert uit, ‘interessant!’

Die middag om vijf uur, toen hij aan een nieuwe visiteronde begon, kwam de dokter op de trap een nog jon-

ge man tegen met een zware lichaamsbouw, een grof, hol gezicht en dikke wenkbrauwen. Hij had hem al een paar keer ontmoet bij de Spaanse dansers die op de bovenste etage woonden. Jean Tarrou stond bedachtzaam een sigaret te roken en keek naar de laatste stuiptrekkingen van een rat die aan zijn voeten op een van de treden lag dood te gaan. Hij sloeg zijn kalme, vrij priemende grijze ogen op naar de dokter, groette hem en zei dat het een merkwaardig fenomeen was, die overal opduikende ratten.

‘Ja,’ zei Rieux, ‘maar het begint knap vervelend te worden.’

‘Tot op zekere hoogte, dokter, tot op zekere hoogte, verder niet. We hebben zoiets gewoon nog nooit gezien. Maar ik vind het interessant, ja, beslist interessant.’

Tarrou streek met zijn hand zijn haar naar achteren, keek opnieuw naar de rat, die nu niet meer bewoog, en zei glimlachend tegen Rieux: ‘Eigenlijk is het vooral een zaak van de conciërge, dokter.’

Toevallig zag de dokter de conciërge bij de voordeur tegen de muur geleund staan. Hij had een vermoeide uitdrukking op zijn gewoonlijk blozende gezicht.

‘Ja, ik weet het,’ zei de oude Michel toen hij van Rieux hoorde dat er weer een rat was gevonden. ‘Je vindt ze nu bij bosjes. Maar in de andere huizen gaat het net zo.’

Hij zag er uitgeput en bezorgd uit, en stond onwillekeurig in zijn hals te wrijven. Rieux vroeg hem hoe hij zich voelde. De conciërge kon uiteraard moeilijk toegeven dat het slecht met hem ging, maar bepaald fit was hij niet. Hij voelde zich nogal aangeslagen. De vondst van die ratten had hem sterk aangegrepen en alles zou

veel beter gaan als ze weer verdwenen waren.

Maar de volgende morgen, achttien april, had de dokter net zijn moeder van het station gehaald toen hij Michel weer tegenkwam. Hij zag er nu nog veel slechter uit: al met al lagen er tussen de kelder en de zolder een stuk of tien ratten op de trappen. De vuilnisbakken van de huizen van de burens zaten er vol mee. De moeder van de dokter toonde zich niet verbaasd toen ze het nieuws hoorde: 'Zulke dingen komen voor.'

Ze was een kleine vrouw met zilverwit haar en vriendelijke, donkere ogen.

'Ik ben blij je weer te zien, Bernard,' zei ze. 'Daar doen die ratten niets aan af.'

Hij was het daarmee eens; alles leek namelijk altijd gemakkelijk te gaan als zij er was.

Toch belde Rieux naar de gemeentelijke rattenbestrijdingsdienst, waar hij de directeur van kende, en vroeg hem of hij had gehoord van de grote aantallen ratten die uit hun holen kwamen om dood te gaan in de openlucht. Mercier, de directeur, had erover gehoord, en zelfs in het gebouw van zijn eigen dienst, niet ver van de kaden, waren er een stuk of vijftig ontdekt. Toch vroeg hij zich af of het ernstig was. Daar kon Rieux geen zekerheid over geven, maar hij vond dat de bestrijdingsdienst moest ingrijpen.

'Ja,' zei Mercier, 'maar met een opdracht van hogere hand. Als jij denkt dat het echt de moeite waard is, kan ik proberen die te krijgen.'

'Het loont in ieder geval de moeite.'

Zijn werkster had hem net verteld dat er een paar honderd dode ratten waren gevonden in de grote fabriek waar haar man werkte.

Hoe dan ook, rond die tijd begonnen onze stadgenoten tekenen van ongerustheid te vertonen. Vanaf de achttiende werden er namelijk met honderden tegelijk rattenkadavers gevonden in fabrieken en pakhuizen. Sommige beesten moesten afgemaakt worden omdat hun doodsstrijd te lang duurde. Overal waar dokter Rieux kwam en overal waar onze stadgenoten zich verzamelden, van de buitenwijken tot in het centrum, wachtten hun massa's ratten, in de vuilnisbakken en in lange slierten in de straatgoten. Vanaf die dag begonnen de avondbladen zich ermee te bemoeien. Ze vroegen of het gemeentebestuur al dan niet van plan was in te grijpen en welke noodmaatregelen overwogen waren om de inwoners van de stad te beschermen tegen die weerzinwekkende invasie. Het gemeentebestuur was niets van plan en had helemaal niets overwogen, maar kwam nu in vergadering bijeen om de zaak te bespreken. De rattenbestrijdingsdienst kreeg de opdracht elke ochtend vroeg de dode ratten te verzamelen. Daarna moesten ze door twee wagens van de dienst naar de vuilverbrandingsinstallatie worden gebracht om te worden vernietigd.

Maar de volgende dagen verslechterde de situatie zienderogen. Het aantal vergaarde knaagdieren steeg en elke dag was de oogst overvloediger. Vanaf de vierde dag begonnen de ratten collectief uit hun holen te komen en in groepen te sterven. In lange, wankelende rijen kwamen ze uit nissen, souterrains, kelders en rioleeringen op het daglicht af, draaiden zich om en gingen in de nabijheid van de mensen dood. 's Nachts was in gangen en steegjes duidelijk het zachte gepiep van hun doodsstrijd te horen. 's Ochtends lagen ze in de voor-

steden gewoon in de straatgoten, met een bloemetje van bloed op hun spitse snuit, sommige opgezwollen en in staat van ontbinding, andere stijf en met hun snor nog omhoog. In de stad zelf zag je ze in groepjes op binnenplaatsen en trapportalen liggen. En ze gingen in hun eentje dood in de zalen van de overheidsgebouwen, op schoolpleinen, soms op terrasjes. Onze stadgenoten troffen ze tot hun stomme verbazing aan op de drukste plekken, zelfs hier en daar op de Place d'Armes, de doorgaande wegen en de boulevard. 's Morgens vroeg werd de stad schoongemaakt, maar in de loop van de dag verschenen er steeds weer nieuwe kadavers, in gestaag groeiende aantallen. Ook gebeurde het meer dan eens dat een nachtelijke wandelaar op het trottoir zijn voet op de weke massa van een nog vers kadaver zette. Het leek alsof de aarde zelf waarop onze huizen stonden, zich van al zijn sappen ontded, alsof steenpuisten en bloedige etter die de aarde tot dusver inwendig geplaagd hadden, naar buiten kwamen. Wat een consternatie in ons tot dan toe zo rustige stadje, dat in een paar dagen compleet in verwarring raakte, als een kerngezond mens wiens trage bloed zich plotseling begint te roeren!

Het kwam zelfs zover dat bureau RANSDOC (voor inlichtingen en documentatie; alle informatie op ieder gebied) in zijn radio-uitzendingen met gratis nieuws aankondigde dat er alleen al op de vijftiengste van die maand 6231 ratten waren opgehaald en verbrand. Dat cijfer weerspiegelde duidelijk de tonelen die de stad dagelijks onder ogen kreeg en deed de onrust nog toenemen. Tot dan toe was het alleen maar een enigszins weerzinwekkend incident geweest, waar sommigen zich

over beklagden. Nu werd voor iedereen duidelijk dat het verschijnsel, waarvan de omvang en de oorzaak nog niet vastgesteld konden worden, iets dreigends had. Alleen de oude astmatische Spanjaard bleef zich in zijn handen wrijven en met seniel plezier herhalen: 'Ze komen eraan, ze komen eraan.'

Maar op achtentwintig april, toen RANSDOC meldde dat er om en nabij achtduizend ratten waren opgehaald, steeg de angst in de stad ten top. Er werden radicale maatregelen geëist, de autoriteiten kregen de schuld en enkele mensen die een huis aan zee hadden, dachten er nu al over zich daar terug te trekken. Maar de volgende dag kondigde het bureau aan dat er ineens een eind was gekomen aan het verschijnsel en dat de rattenbestrijdingsdienst veel minder dode ratten had opgehaald. De stad herademde.

Maar toen dokter Rieux diezelfde dag rond het middaguur zijn auto voor zijn huis parkeerde, zag hij aan het eind van de straat de conciërge, die moeizaam op hem toe kwam lopen. Hij liet zijn hoofd hangen en hield zijn armen en benen wijd, als een trekpop. De oude man steunde op de arm van een priester, die de dokter kende. Het was pater Paneloux, een geleerde, militante jezuiet die hij een paar keer eerder had ontmoet en die in onze stad een zeer geziene figuur was, zelfs bij degenen die niets van godsdienst wilden weten. Rieux bleef in zijn auto op hen zitten wachten. De ogen van de oude Michel glansden en zijn adem piepte. Hij had zich niet fit gevoeld en een luchtje willen scheppen. Maar hij had zoveel pijn in zijn hals, oksels en liezen dat hij algauw weer naar huis moest en pater Paneloux om hulp had gevraagd.